
ПАМ'ЯТІ АННЕТИ ЛЕОНІДІВНИ НЕЧИТАЙЛО

П'ятого березня 2008 р. на сімдесят третьому році життя у себе на батьківщині, в м. Усть-Джегута Карачаєво-Черкеської автономної області Ставропольського краю, померла відомий археолог, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту археології НАН України Аннета Леонідівна Нечитайло. Пішла з життя чудова людина, унікальний фахівець, яка однаково добре знала археологію доби бронзи Кавказу й України, в усіх тонкощах розбиралася в стародавній металургії, ідеології, етнічних та соціально-економічних питаннях населення доби бронзи в степах Східної Європи та Кавказу.

Здається, що сама доля потурбувалась про те, щоб місце поховання археолога було поруч із місцем її перших розкопок. Саме тут, у верхів'ях річки Кубань, починався науковий шлях Аннети Леонідівни. Вона народилася 15 листопада 1935 р. на Північному Кавказі у станиці Старомінська Краснодарського краю у родині службовця. Після звільнення Північного Кавказу від фашистських загарбників батьки Аннети Леонідівни оселилися в м. Ставрополь. У цьому місті пройшли її шкільні роки. Потім було навчання на історичному відділенні Став-

ропольського державного педагогічного інституту, який вона закінчила 1958 р. Уже у студентські роки Аннета Леонідівна виявила інтерес до давньої історії свого краю. Її першим учителем і наставником в археології стала Тетяна Максимівна Мінаєва — відомий російський археолог, дослідник та знавець археології Північного Кавказу.

Після закінчення педінституту А.Л. Нечитайло працювала в Ставропольському краєзнавчому музеї науковим співробітником-археологом. Одинадцять років вона віддала роботі в музеї, поєднуючи її з археологічними розкопками. Усть-Джегутинський могильник став першою археологічною пам'яткою, яку дослідила Аннета Леонідівна. Матеріали від енеоліту до середньовіччя потребували широкої ерудиції, постійної праці у бібліотеці, спілкування з учителем. Молода дослідниця виступала з доповідями за матеріалами розкопок на конференціях у Москві, Ленінграді, Кишиневі, Києві. З'явилися перші публікації, побачили світ результати розвідкових робіт Ставропольського музею (1964). У журналі «Советская археология» вийшла друком стаття «Комплекси майкопської культури в Усть-Джегутинському могильнику» (1966), написана Аннетою Леонідівною разом із Р.М. Мунчаєвим Того ж року А.Л. Нечитайло виступила на археологічній сесії з доповіддю «Катакомбні поховання доби бронзи в околицях міста Черкеська». Далі було керівництво великою новобудівною експедицією неподалік станиці Суворівська на Ставрополлі. Ця експедиція стала справжньою школою польової майстерності та організаційного таланту молодого археолога. Матеріали, отримані в результаті напруженої праці, зацікавили фахівців-археологів із Москви та Ленінграда. Особливо цікавими були матеріали майкопської, катакомбної та північнокавказької культур. Пам'ятаю, як на кафедрі археології Ленінградського університету, де я тоді навчався, з'явилися фотокопії звіту про розкопки Аннети Леонідівни поблизу станиці Суворівська, і з якою зацікавленістю вони вивчалися спеціалістами. Копітка робота з музейними колекціями, специфіка обліку та зберігання музейних фондів, безумовно, наклали свій відбиток на формування Аннети Леонідівни як дослідника

© С.Ж. ПУСТОВАЛОВ, 2008

й археолога. Акуратність, точність, пунктуальність, ретельна перевірка всіх посилок та цитат стали однією з характерних рис усіх її подальших робіт.

У 1969 р. Аннета Леонідівна вступила до аспірантури Інституту археології АН Української РСР. Відтоді вся її наукова діяльність була пов'язана як із Північним Кавказом, так і Україною. Її вчителем з української археології став видатний учений-первісник, завідувач відділу археології каменю та бронзи, д. і. н., професор Д.Я. Телегін. Аннета Леонідівна інтенсивно працювала над кандидатською дисертацією. Її тема, звичайно ж, була пов'язана з її улюбленим Кавказом — «Верхнє Прикубання за доби середньої бронзи». В основу дисертації було покладено матеріали розкопок Аннети Леонідівни у той час, коли вона ще була співробітником Ставропольського краєзнавчого музею. Кандидатську дисертацію було успішно захищено 27 березня 1973 р.

Згодом Аннету Леонідівну було призначено завідувачкою наукових фондів Інституту археології АН УРСР. Очевидно, це призначення було пов'язане з тривалою роботою дослідниці в музеї. Керівництво Інституту археології не помилилося у своєму виборі. А.Л. Нечитайло із властивим їй ентузіазмом взялася за впорядкування колекцій, наведення порядку у фондосховищі. На той час Інститут археології України розташовувався у будинку № 4 по вул. Кірова (нині Грушевського) у м. Києві, а фонди — в кімнаті під конференц-залом та в підвалі під ним. Для того щоб зрозуміти, яку величезну роботу здійснила А.Л. Нечитайло у фондах, необхідно було побувати там до її приходу. На роки її завідування фондами (до речі, на громадських засадах) припав переїзд Інституту в нове приміщення. Переїхали й фонди. Цю складну операцію було виконано бездоганно. Звичайно, знадобилася допомога всіх співробітників Інституту археології, але вся організація переїзду лягла на плечі Аннети Леонідівни.

На новому місці фонди розташувалися в Трапезній церкві та на нижніх поверхах дзвіниці Видубицького монастиря. Аннета Леонідівна почала практику публікації нових надходжень до наукових фондів Інституту археології. Праця у фондах займала дуже багато часу й не завжди приносила задоволення, але притаманні їй життєрадісність та оптимізм допомагали долати труднощі й плідно працювати на науковій ниві. Наприкінці 1970-х рр. вийшли у світ дві монографії А.Л. Нечитайло, присвячені Верхньому Прикубанню. Вона надрукувала низку статей

з особливостей поховального обряду народів Північного Кавказу за доби ранньої бронзи. У 1980 р. А.Л. Нечитайло стала старшим науковим співробітником. Того ж року побачили світ її тези про зв'язки культур України та Північного Кавказу за доби ранньої бронзи, які згодом поклали початок докторській дисертації, основою якої стала монографія «Связи племен степной Украины и Северного Кавказа в эпоху бронзы». У цій монографії Аннета Леонідівна збирила та опрацювала величезний матеріал про різноманітні зв'язки Стародавнього Кавказу й України. За кількістю металевих речей нею було визначено динаміку взаємодії металургійних центрів Кавказу та України, запропоновано оцінку зростання металургійного виробництва у досліджуваному регіоні, показано можливі еквіваленти обміну в торгівлі між окремими регіонами. Протягом 1980-х рр. Аннета Леонідівна працювала над докторською дисертацією, яку успішно захистила в 1995 р. у Москві.

Згодом Аннета Леонідівна опублікувала низку статей, присвячених зв'язкам Північного Кавказу та України за доби бронзи, зокрема про особливості технології плавки металу. Вона вперше виділила та схарактеризувала металобробні та металургійні центри на теренах Північного Причорномор'я за доби ранньої бронзи. Паралельно Аннету Леонідівну захопили проблеми ранньонеолітичних степових культур. Разом із Д.Я. Телегіним вона активно працювала над узагальнюючою монографією про новоданилівську та середньостогівську культури, продовжувала брати активну участь у дослідженнях Північного Кавказу, якому вона не зрадила до останніх своїх днів. Її цікаві роботи з металургії та про металургійні центри були визнані провідними фахівцями-археологами багатьох країн. Доповіді дослідниці на численних конференціях викликали незмінну зацікавленість. Загальна кількість наукових публікацій А.Л. Нечитайло сягає майже 160.

Останні два роки свого життя Аннета Леонідівна була на пенсії, тяжко хворіла, але продовжувала працювати. Вона на все мала свій власний погляд і вміла його відстоювати перед будь-якою аудиторією. Доброзичливість, оптимізм, величезна працездатність завжди були притаманні Аннеті Леонідівні. Її науковий спадок і праці, безперечно, ввійдуть до золотого фонду археологічної науки, а ми, її друзі й колеги, назавжди збережемо у своєму серці добру пам'ять про неї.

Одержано 14.10.2008

С.Ж. ПУСТОВАЛОВ